

RATNI MUZEJ I ARHIV NDH

Rbea Ivanuš

Andro Purčić

Hrvatski povijesni muzej

Zagreb

Muzeju narodnog oslobođenja, današnjem Muzeju revolucije naroda Hrvatske, od samog osnivanja postoji fond arhivalija, tiskane građe, fotografija, albuma, oružja, žigova, upotrebnih predmeta, zastava, odlikovanja, crteža i ulja na platnu, naslijeđenih iz Ratnog muzeja i arhiva NDH.¹ Međutim, taj materijal još nije vidio svjetlo dana, tj. nije se pronašla adekvatna tema ili prostor za njegovo izlaganje, a, najvjerojatnije, ustalilo se mišljenje da se ustaška, četnička, njemačka ili talijanska fašistička građa ne valorizira na odgovarajući način. Svako izlaganje, a i pisanje o tom periodu značilo je propagiranje ili opasnu ambiciju u koliziji s idejama i tekovinama revolucije. Međutim, da se shvate povijesni procesi ratnog perioda potrebno je prikazati postojanje i međuzavisnost djelovanja raznih ideoloških, političkih i vojnih čimbenika na ovom prostoru.

Ideja o osnivanju

Ideja i razlozi osnivanja Ratnog muzeja i arhiva su u povijesnim prilikama u kojima je ideologija ustaške vlasti dala temelj glorificirajući »slavnu i plemenitu ratničku prošlost Hrvatskog naroda, čija je prošlost

temelj na kojem se izgrađuje sadašnjost«. Danas se sa sigurnošću može ustvrditi da su stručno-znanstveni razlozi ipak bili odlučujući za osnivanje specijaliziranog muzeja vojne povijesti Hrvata. Glavni poticajni razlog za osnivanje bila je činjenica da do tada u Hrvatskoj nije postojao muzej takve vrste, a materijala za osnivanje fundusa bilo je mnogo na terenu i kod sakupljača.

Iz prvih članaka u tisku koji govore o Muzeju navodi se: »Hrvati posjeduju golem broj materijalnih dokaza svoje slave i plemenitosti, više nego možda koji drugi narod. A drugi narodi imaju svoje ratne muzeje i vojničke arhive, mada neki nemaju ni blizu toliko materijala.«² Znatna dio muzejskog materijala sačuvan je u hrvatskim časničkim obiteljima, a velika količina vojničkih pisanih dokumenata nalazila se na teritoriju bivše slavonske krajine, Like, Korduna itd.³

Svrha osnivanja Muzeja

Ratni muzej i arhiv osnovan je da prikaže i prezentira javnosti razvitak vojske od prvih husarskih četa Matije Korvina 1445. godine pa sve do razdoblja početka drugoga svjetskog rata, opreme vojnih jedinica NDH i ratnih trofeja s ratišta na području NDH i Istočnom frontu. Trebalo je prikazati razvitak vatrenog oružja, vojne opreme, najstarije vojne utvrde, nadgrobnih spomenike, odore hrvatskih vojnika, odlikovanja, portrete glasovitih vojskovođa, crteže bitaka, način ratovanja, zastave i vojničke spise.

Ratni muzej i arhiv osnovao je Zakonskom odredbom CXXVI-268-Z-p. 1941. godine poglavnik Ante Pavelić u Zagrebu 26. svibnja 1941. U toj

Stalni postav Ratnog muzeja i arhiva NDH, 1943. godine na Jezuitskom trgu br. 4, Zagreb. Fotodokumentacija MRNH

odredbi navode se ciljevi i uloga Ratnog muzeja, a to je da čuva i sakuplja sve pisane i tiskane spomenike i predmete koji se odnose na povijest Hrvata od najstarijih vremena do uspostave i postojanja NDH. Na temelju Zakonske odredbe izrađen je Pravilnik o radu Ratnog muzeja i arhiva u Zagrebu,⁴ 31. prosinca 1941. i objavljen u Narodnim novinama (NN, god. CVI broj 51., 3. III. 1942.). Pravilnik sadrži 13 paragrafa ili članova, a potpisao ga je vojskovođa Slavko Kvaternik. To je bio prvi vojno-znanstveni zavod Oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, a pod upravom Ministarstva hrvatskog domobranstva. Kao temelj Ratnome muzeju služiti će prvenstveno oružje bilo ono vatreno ili hladno, navalno ili obrambeno, kao i sav pribor i sve što je u vezi s vojskom i njenim razvitkom.

U područje sabirnog, izložbenog i znanstvenog rada Ratnog muzeja ubrajale su se mape i pregledi starih utvrda i građevina, crteži ratnika i način ratovanja, portreti slavni hrvatskih vojskovođa i ratnika, slike, kipovi, medalje, odlikovanja. Naznačeno je da će se Ratni muzej indirektno brinuti i o spomenicima hrvatske povijesti koji se nalaze u inozemstvu, te će ih čuvati u obliku fotografija, filmova, reprodukcija ili kopija.

Svi nabrojani predmeti koji se nalaze u drugima samostalnim muzejima po sporazumu će se predati u Ratni muzej, a predmeti u privatnom vlasništvu ponuditi na otkup, pokloniti ili pohraniti. Bilo je predviđeno da se muzej izdržava od državnih sredstava, darova, zaklada ili ostavština. Dio prihoda dobivao bi prodajom ulaznica, muzejskih izdanja, odljeva,

kopija, fotografskih reprodukcija.

Za prvog upravitelja Ratnog muzeja postavljen je prof. Emil Laszowsky. Upravitelja postavlja doglavnik – vojskovođa iz časničkih redova.⁵ Ubrzo nakon toga za upravitelja je postavljen pukovnik Milan pl. Praunspenger Hadersdorfski.⁶ Ravnatelju su u radu pomagale stručne osobe muzeja, stručni radnici i Savjetodavno vijeće stručnjaka.

U početku je u Ratnom muzeju i arhivu radilo 14 stručnih osoba. Od toga četvorica kao nadstojnici odsjeka, jedan kustos, tri slikara, jedan lektor, jedan crtač, jedan pisar, jedan preparator i dva fotografa.⁷ Osoblje je moralo imati kvalifikaciju za rad u Muzeju u skladu s Odredbom o muzejima i galerijama od 26. srpnja 1940., a bez obzira na to jesu li vojnog ili građanskog statusa, morali su se vladati prema propisima koji vrijede za službenike Ministarstva domobranstva. Osoblju muzeja i arhiva bilo je strogo zabranjeno sakupljati i posjedovati zbirke iz područja koje obrađuje Ratni muzej i arhiv, a nisu smjeli ni sakupljati takve predmete za privatne osobe.

Upravitelj Praunspenger inicira formiranje znanstvenog i stručnog tijela Savjetodavnog vijeća od 13 članova, eminentnih stručnjaka, koje je raspravljalo o programu rada i financiranju ustanove, te davalo prijedloge i sugestije o uređenju i vođenju Muzeja. Prva sjednica Savjetodavnog vijeća održana je 4. listopada 1941. Zaključeno je da se unutar Vijeća konstituiraju posebni odbori za pojedino područje. Osnovni zadaci odbora bili su: briga za privremena uređenja prostorija za urede Muzeja i arhiva, izrada statuta, financijskog proračuna za 1941.-1942. godinu,

Detalj stalnog postava Ratnog muzeja i arhiva NDH, 1943. godine na Jezuitskom trgu br. 4, Zagreb. Fotodokumentacija MRNH

pronalaznje, dopremanje i pohrana predmeta i spisa za ratnu povijest Hrvata u Zagreb.

Kao prvi stručni suradnik imenovan je dr. Ćiro Truhelka, a nakon njegove smrti dr. Držislav Švob.⁸

Smještaj Muzeja

Za smještaj Muzeja i arhiva bile su predviđene zgrade tornja Habernika i palača Hellenbach-Jelačić na južnoj promeni u Vraniczanyjevoj ulici na Griču. Zgradu je trebalo popraviti i prilagoditi svrsi, ali se već tada sumnjalo da neće biti dovoljno prostora za sav sakupljeni materijal, pa se na Griču tražila druga zgrada pogodna za arhiv. Predviđeno je da privremene uredske prostorije budu u bivšoj tvornici kože u Novoj vesi. Palača Hellenbach-Jelačić se u toku 1941. godine urušila od dotrajlosti, te je srušena. To je najvjerojatnije bio razlog da se na Gornjem gradu traže novi privremeni prostori za muzej i arhiv.

Ratni muzej i arhiv otpočinje rad 24. studenoga 1941. i privremeno je smješten u Ministarstvu domobranstva na Trgu kralja Petra Krešimira. Većina muzejskog fundusa bila je izložena u velikoj dvorani na prvom katu zgrade.⁹

Početak 1943. godine upravitelj Milan Praunsperger odredio je da se Muzej preseli na Gornji grad u zgradu Upravnog stožera Ministarstva oružanih snaga na Jezuitskom trgu broj 4.¹⁰ Svečanom otvorenjem 2. lipnja 1943. postao je njegov rad javan.

Otvorenju prisustvuje Ante Pavelić, Gleise von Horstenau (predstavnik njemačke Vrhovne komande OKW pri ustaškoj vladi), general Vilko Begić, admiral Đuro Jakčin i drugi najviši čelnici ustaškog pokreta i domobranstva, predstavnici njemačke Vrhovne komande, talijanske vojne misije i atašei diplomatskih predstavništava u NDH.¹¹

Najvredniji predmeti Ratnog muzeja i arhiva bili su izloženi u dvije prostorije – sobe 127 i 128 na Jezuitskom trgu broj 4 na drugom katu. Upravitelj Praunsperger s nadstojnicima i suradnicima izložio je predmete po vrstama, a unutar vrste po kronološkom redu, te ih smjestio u drvene vitrine sa staklenim vratima uza zidove dvorane. U sredini prostorije nalazile su se drvene vitrine sa staklenim poklopcem prepune oružja. Iznad drvenih vitrina bile su izložene slike, ulja na platnu, crteži i oružje većih dimenzija. Obje izložbene prostorije prepune muzealija, ostavljale su dojam prenatrpanosti. Malo je predmeta objašnjavala odgovarajuća legenda. Zbog ratnih prilika Muzej je bio zatvoren za širu javnost u prvoj polovici 1944. godine, a zbirka i arhivalije bile su pohranjene. Muzej se koristio i skladišnim prostorom u Medvedgradskoj ulici broj 2 (bivša tvornica kože). U skladištu se čuvao arhivski materijal i spisi raznih vojnih ustanova austro-ugarske i jugoslavenske vojske.

Zbirke

Osnovu muzejskog fundusa činila je zbirka starog oružja sakupljača Milana Praunspergera, koju je još banska vlada otkupila 1. rujna 1940. za Hrvatski narodni historički muzej, koji je djelovao kao odjel pri Arheološkome muzeju na Zrinskom trgu broj 11.¹²

Fundus Muzeja i arhiva povećavao se sakupljanjem na cijelom području NDH, a dio materijala su prikupili ustaški legionari na Istočnom frontu, te na školovanju vojnih jedinica u Austriji i Italiji.

U početku djelovanja fundus je bio podijeljen u nekoliko zbirki: starog oružja (335 primjeraka), zastava (20 primjeraka), odlikovanja, znakova i plakata (727 primjeraka), ratnih albuma i snimaka s ratišta (570 primjeraka) itd.¹³

Zbirke su se popunjavale predmetima osvojenim u borbama s Crvenom armijom i partizanskim jedinicama NOVJ. Ti su predmeti bili izloženi u posebnim ormarima. Tako je npr. bilo izloženo najsvremenije oružje sovjetskog porijekla, zastave okićene znakovima i odlikovanjima ubijenih sovjetskih vojnika, među kojima se nalazio znak »Vorošilova strijelca« i sovjetsko ratno odlikovanje »Krasnaja zvijezda«. Legionari su te predmete na dopisnicama s objašnjenjima slali kao poklon u Ratni muzej i arhiv. Foto-sluzba Eigentum OLF. slala je fotografske izvještaje s ratišta već u toku 1941. godine.

U drugom ormaru bili su izloženi predmeti partizanskog porijekla, kao npr. ručne i avionske bombe i granate izrađene u partizanskim radionicama, drvene puške, strojnice, hladno oružje ručne izrade, zastave odreda, dijelovi partizanske uniforme i partizanski tisak.

Istaknuto mjesto na izložbi dano je zbirci starog oružja. Tu je bilo izloženo raznovrsno hladno oružje, sve vrste oružja kojim se bilo, sjeklo ili koje se bacalo, a upotrebljavalo se u srednjem vijeku. U zbirci je bio zastupljen i velik broj primjeraka vatrenog oružja.

Iz te zbirke poglavnik Ante Pavelić poklonio je Benitu Mussoliniju mač obitelji Frankopana iz XIV./XV. stoljeća, na kojem je utisnut grb obitelji, zatim Hermannu Göringu kompletnu opremu Trenkovih pandura, Von Ribentropu dvije srebrne kubure, te zlatom optočenu sablju demeskinju, a Slavku Kvaterniku sablju Huseina bega Gradašćevića iz 1832. godine. Iznad vitrina i u njima bile su izložene povijesne zastave hrvatskih plemićkih obitelji i vojnih jedinica.

Na osnovi istraživanja načina staroga hrvatskog vojničkog života i ratovanja, likovni su umjetnici s preciznošću izrađivali crteže koji su služili kao ilustracija u muzejskome stalnom postavu. Likovni umjetnici radili su crteže starih utvrda i burgova, odora hrvatskih vojnika, prizore iz bitaka prema originalima Valvasora i drugih povjesničara u počasnu knjigu (Ehrenbuch)¹⁴. Upravitelj muzeja poklanjao je posebnu pažnju izradi te knjige, a ilustrirali su je slikari Mladen Veža i Josip Urlich. Knjiga se posebno čuvala i u slučaju napada i uzbuna vojnik posebno zadužen za njenu sigurnost odnosio ju je u sklonište u podrum zgrade na Jezuitskom trgu.

Osim ilustracija i grafika, umjetnici zaposleni u Muzeju bili su zaduženi za izradu portreta, skulptura i poprsja pojedinih ličnosti iz vojnog i političkog života NDH. Autori kao Oton Iveković, Petar Papp, Ivan Auer, Slavko Kopač, Sigo Summerecher, Stjepan Matasić, Vjekoslav Pejić, Rudolf Marčić, Ivo Kerdić, Ivan Topolčić, Kren, Korati, Domy i Mladen Veža radili su u tehnikama akvarela, tempere, ulja na platnu, a dio radova sačuvan je u MRNH. Pisana stručna dokumentacija o Muzeju i arhivu gotovo i nije sačuvana, jedino je pronađen u Povijesnome muzeju Hrvatske privremeni »Našastar« tj. privremena knjiga inventara u kojoj su unošeni podaci o predmetima.

Stručni radnici Muzeja i arhiva sudjeluju i na Međunarodnoj konferenciji u Zemunu od 17. do 21. svibnja 1943., a upravitelj Muzeja Praunsperger boravi u Weimaru od 20. studenog do 7. prosinca 1943., gdje drži predavanje na seminaru muzealaca i povjesničara o Ratnome muzeju i arhivu i o Hrvatskoj vojničkoj ratnoj povijesti.¹⁶ Stručni radnici Muzeja bave se izdavačkom djelatnošću, u kojoj je jedna od najznačajnijih izdanja knjiga autora Milana Praunspergera »Oružje starih Hrvata« izašla u izdanju Maticе hrvatske, Zagreb 1943.¹⁷

U okviru Muzeja djelovala je i knjižnica s bogatim knjižnim fondom, od knjiga pisanih rukom i na pergamentu do najnovijih vojno-političkih,

gospodarstvenih, filozofskih i stručnih rasprava i kataloga srodnih institucija u Njemačkoj, Slovačkoj, Italiji, kao i propagandnih izdanja koja veličaju uspjehe Trećeg Reicha. Sačuvane su knjige, brošure, leci, novine, plakati, bakrorezi i druga tiskana građa razne provenijencije. Tu se nalaze izdanja njemačkog, talijanskog, partizanskog, četničkog, slovačkog, sovjetskog i mađarskog porijekla.

Sudbina

Nakon završetka rata i uspostave nove vlasti, Ratni muzej i arhiv doživio je sudbinu mnogih institucija koje su osnovane i djelovale u vrijeme NDH. Premda ne postoji (ili barem do sada nije pronađen) dokument o ukidanju, Muzej je praktično prestao postojati već negdje u drugoj polovici 1945. godine. Upravitelj Milan Praunsperger bježi u Austriju, a drugi zaposleni u Muzeju doživljavaju razne neugodnosti. Milan Praunsperger, koji je u dobroj namjeri dao jedan sakupljalačko-znanstveni okvir Muzeju u želji da prikaže bogatu povijest hrvatskog naroda, ipak se vraća u zemlju. Osuđen je na 10 godina zatvora, ali izdržava šest godina i poslije ga rehabilitiraju.

Iz pronađene dokumentacije o sudbini fundusa Muzeja u poslijeratnim godinama može se naslutiti gdje i kako su smještene vrijedne zbirke i arhivski materijal. Dio građe predan je novoosnovanome Muzeju narodnog oslobođenja (današnjem MRNH). Prema pronađenim zapisnicima i popisima predani su dijelovi zbirke oružja, odlikovanja (isključivo njemačka i ustaška), novine, brošure, leci, plakati, žigovi, likovna djela, zastave, oznake, amblemi, uniforme, fotografije i fotografski albumi i arhivska građa partizanskog, ustaškog, četničkog, njemačkog, talijanskog, slovačkog porijekla. Najvredniji dio fundusa, zbirka starog oružja predana je Povijesnome muzeju Hrvatske. Pedesetih godina gotovo sav arhivski materijal predan je Arhivu Hrvatske, a dio materijala koji se tiče vojske i vojnih operacija i tajnih dokumenata Vojno istorijskom institutu JNA u Beogradu.¹⁸

Do danas je u Muzeju revolucije naroda Hrvatske sačuvano 30 fotografskih albuma s crno-bijelim fotografijama i 70 dijapozitiva u koji različitog sadržaja, a najčešće prikazuju djelovanje vojnih jedinica Ministarstva hrvatskog domobranstva i ličnosti ustaškog pokreta. Albumi su izrađeni u koži, platnu, juti, samtu, imitaciji kože i marmoriranom papiru. Ukrašeni su metalnim i mesingastim ukrasima, srebrenim filigranom ili ručno obojenim oznakama i grbovima Trećeg Reicha i Nezavisne Države Hrvatske. Albumi su obilježeni oznakama Ratnog muzeja i arhiva na unutrašnjoj strani korica, a ti brojevi su ispisani crtnom tintom ili bijelim tušem. Najvjerojatnije su označavali upis u opću knjigu i zavedeni broj inventara Muzeja ili »Našastara«.

U zbirci trodimenzionalnih predmeta nalazi se oko 200 predmeta sa sličnim oznakama Ratnog muzeja i arhiva; u likovnoj zbirci 21 ulje na platnu, pet reljefa-plaketa, 38 crteža, grafika, akvarela i tempera, a u zbirci tiskane građe oko 200 naslova.

Zaključak

Iako je Muzej postojao samo četiri godine i bio gotovo prešućen u našoj muzeološkoj praksi i znanosti, njegov sakupljalački rad i dio djelatnosti ostali su sačuvani (barem većina) u nekoliko muzeja i arhiva. Politički kontekst i ideologija koja ga je stvorila bili su glavni razlozi njegova ignoriranja u našoj stručnoj i znanstvenoj javnosti. Takav stav prema Ratnome muzeju i arhivu NDH, proizlazio iz drugačije ideologije, uzrokovao je potpuno zanemarivanje njegove osnovne muzejske i

arhivske djelatnosti.

Nepostojanje specijaliziranoga vojnog (ratnog) muzeja i postojanje muzejskog i arhivskog materijala na području NDH za sakupljanje i osnivanje fundusa, bili su opravdani stručni razlozi za osnivanje. Ti su razlozi sa stručno-znanstvenog aspekta relevantniji od bilo kakve ideologije i politike. U početku svog postojanja najviše se radilo na sakupljanju materijala za Muzej i arhiv preko povjerenika na terenu i animiranjem javnosti. O načinima vođenja dokumentacije o predmetima ostalo je malo podataka. U Povijesnome muzeju Hrvatske sačuvana je privremena knjiga inventara pod nazivom »Privremeni našastar«, a prema upisanim brojevima inventara na sačuvanim predmetima može se zaključiti da je postojala i sama knjiga inventara (»Našastar«), ali nije sačuvana. U Muzeju revolucije naroda Hrvatske sačuvan je primjerak dokumentacijske knjige s predviđenim upisom dijela podataka: smještaj, broj našastara, kratki opis predmeta (arhivalije) i bilješka (promjene). Njena prava svrha za sada je nepoznata.

Izložbena djelatnost svodila se na stalnu izložbu smještenu u prostorijama Muzeja, koja se dopunjavala novonabavljenim predmetima. U prezentaciji je prevladavao trodimenzionalni predmet, dok je fotografija, skica, slika i tiskane građe bilo znatno manje. Skupine predmeta za prikaz određene teme bile su najvećim dijelom izložene u zatvorenim vitrinama, a dio zbirke oružja, slike i crteži na zidovima iznad vitrina.

Prenatranost vitrina predmetima, nepreglednost i nedostatak legendi ili barem osnovnih podataka o izloženim predmetima bile su karakteristike načina izlaganja. Na taj način vrijednost izloženih predmeta i osnovna izložbena koncepcija ostali su nejasni i nedorečeni. Uz to nije postojao nikakav katalog ili vodič izložbe. Izlaganje predmeta zarobljenih na Istočnom frontu i u borbama s partizanima značilo je proširivanje tematske koncepcije muzeja. Inzistiranje na izlaganju tog materijala i nedostatak prostora bili su dijelom uzroci nedostataka u ekspoziciji stalne izložbe. Povremene tematske izložbe Muzej najvjerojatnije nije priređivao.¹⁹

Ratne prilike koje su određeno vrijeme prekidale rad Muzeja i arhiva, nedostatak prostora za izlaganje i čuvanje materijala bili su glavni razlozi praktično polujavnog rada institucije. Može se stoga kazati da Ratni muzej i arhiv NDH, gledan s današnjeg stupnja razvoja i shvaćanja muzeja-institucije, nije dosegao potpuni organizacijski i funkcionalni stupanj ratnog (vojnog) muzeja.

Bio je to, zapravo, solidan začetak jednoga specijaliziranog hrvatskog vojnog muzeja, kakav nije postojao prije toga, nema ga ni danas, a čiji je inicijativni ideološki »griješ« bio dovoljan i za ukidanje i pokušaje zatiranja njegova postojanja.

BILJEŠKE:

¹ O Ratnome muzeju i arhivu NDH pisano je u stručnoj literaturi vrlo malo, a o sadržaju njegova rada gotovo ništa. Spominje se u članku Danice Švalbe: »Rad Muzeja narodnog oslobođenja Hrvatske na sakupljanju građe za povijest NOB-e«, *Historijski zbornik*, god. I, 1948., Zagreb, str. 222.-223., i Vere Humski: »Pregled povijesti muzeja u Hrvatskoj 19. i 20. stoljeća do 1945. s bibliografijom«, *Muzeologija* 24, Zagreb, 1986., str. 44.

² Iz članka »Prikuplja se materijal za Ratni muzej i arhiv«, *Novi list*, br. 85, 23. 07. 1941., str. 9.

³ O sakupljačkoj djelatnosti Ratnog muzeja i arhiva govori se u članku »Ratni muzej i pismohrana«, *Hrvatski narod*, god. 6., br. 990., Zagreb, 21. 03. 1944., na stranici 2.: »Veoma je važno bilo djelovanje ove ustanove i na području sakupljanja predmeta za pismohranu u Zagrebu i u pokrajini i to osobito u ugroženim krajevima. U tu svrhu surađivao je muzej sa Hrvatskim državnim arhivom u Zagrebu. Izaslanici pismohrane putovali su u pokrajinu, te nastojali od propasti spasiti arhivalije koje su u vezi sa hrvatskom vojničkom prošlosti.«

- ⁴ Nacrt Pravilnika Ratnog muzeja izradio je dr. Ćiro Truhelka.
- ⁵ Prema članu 6. Pravilnika Ratnog muzeja.
- ⁶ Milan pl. Praunspberger potječe iz stare plemićke samoborske obitelji i bio je poznati stručnjak za vojnu povijest.
- ⁷ U Muzeju su radili: Ivan Grospić, nadstojnik odsjeka za ratnu povijest, Josip Uhlík, nadstojnik slikarskog odsjeka, Ljudevit Hanaman, nadstojnik ratnog arhiva, Karlo Ribar, nadstojnik ratnog muzeja i zamjenik upravitelja, dr. Franjo Buntak, kustos, Stjepan Matasić, slikar, Zoran Didek, slikar, Mladen Veža, slikar, Stjepan Hosu, lektor, Josip Vadlja, crtač, Milan Devčić, pisar, Stjepan Miholić, preparator, Stjepan Krznarić, fotograf, Josip Donegani, fotograf, Antun Šojat, Mažuranić, Stranić.
- ⁸ Dr. Ćiro Truhelka, umirovljeni upravitelj bosanskih muzeja u Sarajevu, umro je 18. 09. 1942.
- ⁹ O tome piše u članku »Ratni muzej i pismohrana prikazuju nam slavnu ratničku prošlost hrvatskog naroda«, Nova Hrvatska, br. 288., Zagreb, 8. 12. 1942., na strani 7.: »Ovih dana posjetili smo Ministarstvo domobranstva, gdje je u velikoj dvorani na prvom katu privremeno smješten Ratni muzej i arhiv.«
- ¹⁰ Deutsche Zeitung in Kroatien, 5, br. 10., Zagreb, 14. 01. 1945., str. 3.
- ¹¹ Neue Zeit, 4 Jahrgang (1943.), br. 24., Erseg, 16. 06. 1943., str. 5.
- ¹² Pronađen je Zapisnik o primopredaji zbirke starohrvatskog oružja gosp. Milana Praunspbergera, vojnosudskog kapetana u miru u Zagrebu, koju je banska vlast Banovine Hrvatske kupila za Hrvatski narodni Historički muzej u Zagrebu kupoprodajnim ugovorom od 1. rujna 1940. Odlukom banske vlasti Banovine Hrvatske, Odjel za prosvjetu broj 90723-II-1940 od 18. listopada 1940., postavljeno je povjerenstvo u koje su ušli u ime kupca i preuzimača dr. Viktor Hoffiller, Vladimir Tkalčić i dr. Božidar Murgić, a u ime prodavača Milan Praunspberger. Praunspberger je predao ostalim članovima povjerenstva, po inventuru priloženom kupoprodajnom ugovoru, 492 primjerka oružja. Cijena otkupa je iznosila 1,200.000 dinara.
- ¹³ Naša domovina, knj. I, sv. 2., Zagreb, 1943., str. 1019.
- ¹⁴ Prema sjećanju akad. slikara Mladena Veže, knjiga je trebala poslužiti za upoznavanje sudionika mirovne konferencije nakon rata, o nacionalnoj državno-pravnoj i vojnoj prošlosti Hrvata, kada se bude odlučivalo o sudbini Hrvatske.
- ¹⁵ U Muzeju revolucije naroda Hrvatske sačuvana su dva primjerka i jedan u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci, a ostala dva primjerka nisu pronađena.
- ¹⁶ »Ratni muzej i pismohrana«, isto.
- ¹⁷ U reviji Alles für Kroatien, Militarische Illustrierte des Kroat, Wehrmacht ministerium (bez godine i broja), tisak: Kroatische Staatsdruckerei in Zagreb, na stranici 7. je objavljen članak: »Die Waffen der alte Kroatien«, uz ilustracije i fotografije povijesti osnivanja Ratnog muzeja i arhiva i velike zasluge generala Praunspbergera za Muzej, a spominje se i njegova knjiga u izdanju Matice hrvatske »Oružje starih Hrvata«.
- ¹⁸ »Zaključci saveznog savjetovanja o problematici muzeja NOB i zaštiti historijskih spomenika na terenu«, Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, III, br. 1., Zagreb, 1954.
- ¹⁹ U jednom popisu o predaji materijala iz Ratnog muzeja i arhiva NDH Muzeju narodnog oslobođenja, spominje se pod brojem 45. izložba »Hrvati kao vojnici«. Nije poznato da li je to bila izložba Ratnog muzeja i gdje je bila postavljena.

Primljeno: 20. 11. 1990.

SUMMARY

The War Museum and the Archives of the Independent State Croatia (NDH)

By Rbea Ivanuš and Andro Purtić

The War Museum was founded in Zagreb in 1941, and opened to the public in 1943, in the building at the Jezuitski trg 4. The basic concept of the museum was to present the development of armies from the first hisiar host of Mathias Corvin formed in 1445, to the beginning of the Second World War. The nucleus of the museum was the collection of arms, belonging to Milan Praunspberger. There were also the collections of flags, medals, insignia and posters, war albums and photographs. Artists created illustrations, portraits and busts of eminent military and political persons. The Museum possessed a library and supported publishing. The Museum was closed in the second half of 1945. The most valuable part of its holdings, the collection of arms, came in possession of the Croatian Historical Museum, the archives passed over to the Croatian Archives, and the rest to newly founded Museum of National Liberation (the Museum of the Revolution of Croatian People). The Museum went for a long time unmentioned for ideological reasons.

TRANSFORMACIJA MUZEJA REVOLUCIJE NARODA HRVATSKE NA NAČELIMA SOCIJALNE HISTORIJE

Dubravka Peić
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb

Revalorizacija koncepcije MRNH

vaj prijedlog transformacije Muzeja revolucije naroda Hrvatske osniva se na očuvanju integriteta fundusa sadašnjeg MRNH i na potrebi njegove revalorizacije. On, također, uvažava dosadašnju koncepciju MRNH kao relevantnu za procjenu karaktera fundusa kojim

raspolaže.

Došli smo do ideje njegova proširenja povijesnim činjenicama koje su nedostajale: pokretima građansko-liberalne orijentacije i vjerskog svjetonazora, građanskom ratu 1941.-45., Nezavisnoj državi Hrvatskoj, procesima poslijeratne etatizacije i birokratizacije društva...

Reinterpretacija fundusa MRNH

Potrebu transformacije MRNH potvrđuju i sljedeće činjenice: velik dio građe iz svih zbirki MRNH odnosi se na teme civilnog tipa (kulturu, pravo, prosvjetu, ekonomiju, znanost i tehniku, zdravstvo, zbjegove, iseljenike, istaknute ličnosti, obljetnice, masoneriju, političke stranke), i to primjerice, u Zbirci suvremenosti čak sa 92 posto od ukupnog broja predmeta, u Likovnoj zbirci također sa 92 posto, u Zbirci dokumenata i pečata sa 80 posto, u Zbirci trodimenzionalnih predmeta sa 60 posto, u fototeci sa 17 posto, dok Zbirka tiskane građe nije podložna kvantitativnoj usporedbi svojih podtema zbog nejasnoća i matematičkih pogrešaka u izvoru podataka o fundusu MRNH.¹ Budući da je dosad ukupni fond MRNH analiziran jedino prema kronološkom, a ne i tematskom kriteriju, iz te analize građe doznajemo da njenih 93 posto iz 5 nabrojanih zbirki datira iz vremena od 6. travnja 1941. do 15. svibnja 1945. godine,² ali koliko je od toga vojnog, odnosno civilnoga karaktera, nemoguće je zaključiti bez kvantitativne razrade i ostalih muzealnih osobina fundusa.

Osnovni princip reinterpretacije postojećeg fundusa MRNH, pretpostavlja, dakle, uvođenje i ostalih aspekata identifikacije muzejskog predmeta: provenijenciju (koja osim vremena, uključuje »proizvođača«, način i mjesto nastanka), različite sadržajne aspekte (koji podrazumijevaju višeznačnost muzejskog predmeta), izvedene i posredne interpretativne potencijale (koji proizlaze iz kombinacija i zbroja različitih značenja predmeta) itd.³

Znanstvene pretpostavke koncepta novog Muzeja

Budući da je do sada izrađena analiza fundusa MRNH koja ne uzima u obzir muzejski predmet kao višeznačan, raznovrsan, kompleksan i dinamičan civilizacijski fenomen, to je i teza o nespornom »ratnom« tipu građe Muzeja rezultat površnog pristupa muzealijama, a u krajnjem smislu jednostranog pristupa historijskim i društvenim činjenicama.⁴ Zbog toga se usudujem tvrditi da je fundus sadašnjeg MRNH po svojim